

Tot slot

Evenals in 1992 vonden wij in 1994 weer onderdak in het huis van Peter en Anna Gill. Ditmaal werd de accommodatie ons ter beschikking gesteld door de Royal Irish Academy, die ons ook een Toyota Landcruiser ter beschikking stelde, één van de vier auto's op het eiland. Deze kenden we al van 1992 maar toen werden we er door Peter Gill in vervoerd. Ditmaal hadden we zelf de eer om dit vehikel met een poreuze bodem, zonder lichten of ruitewissers en een achtersluiting die alleen van buiten af was te openen en te sluiten, zelf te besturen. Daarbij in aanmerking nemende dat het stuur rechts zat en de auto een afwijking naar links vertoonde was het geen wonder dat we bij onze eerste excursie in een droge sloot belandden en verder van het gebruik van dit vehikel hebben afgezien. Het was wel een avontuur, dat gelukkig zonder persoonlijke ongelukken afliep.

Mede namens Lenie Bakker, Jense van Bodegraven, Kick Fontein en Frans Ligtenberg.

LITERATUUR

- Arnolds, E., 1984. Standaardlijst van Nederlands Macrofungi. Coolia deel 26, Supplement.
 Arnolds, E., 1990. Tribus Hygrocybeae. In C. Bas, Th.W. Kuyper, M.E. Noordeloos & E.C. Vellinga, Flora agaricina neerlandica, vol. 2: 70-133.
 Arnolds, E., E. Jansen, P.J. Keizer, M. Nauta, M. Veerkamp & E. Vellinga, 1992. Standaardlijst van Nederlandse macrofungi. Supplement 2.
 Cate, R.S. ten, 1992. Corrib Country en Clare Island. Coolia 35: 71.
 Cate, R.S. ten, 1994. Ierland 1994. Coolia 37: 76-77.
 Coxon, P., 1987. A post-glacial pollen diagram from Clare Island Co Mayo. Irish Nat. J. 22: 217-223.
 Forbes, A.C., 1914. Tree growth in the Clare Island Survey. Proc. Royal Irish Ac. 31: 1-32.
 Rea, C. & H.C. Hawley, 1912. Fungi in the Clare Island Survey. Proc. Royal Irish Ac. 31: 1-26.

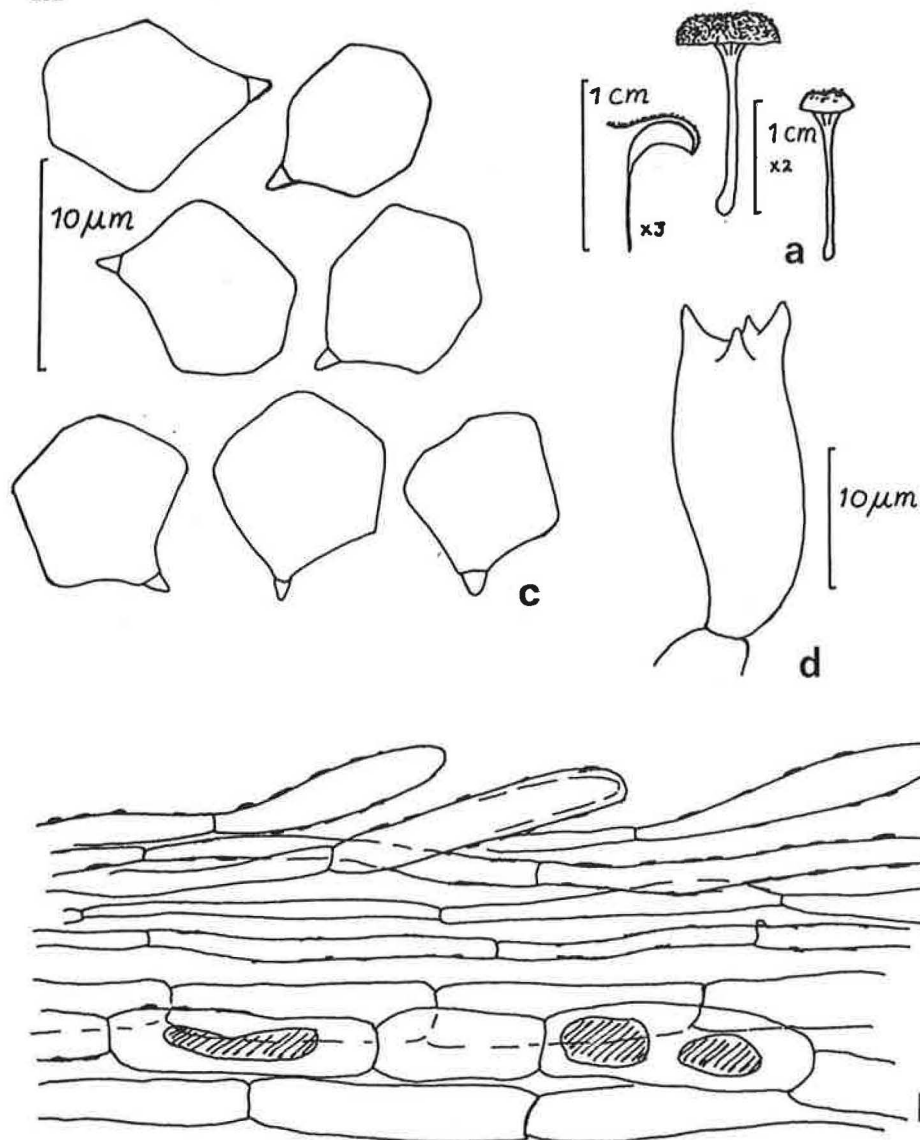
Coolia 38: 131 - 135. 1995.

OVER DE SATIJNEN DREMPEL 2

Roeland Sullock Enzlin, Timorstraat 30^a, 9715 LG Groningen

The first record of *Entoloma flocculosum* in the Netherlands is described. *Entoloma flocculosum* has an omphalinoid habitus and shows a close resemblance to *E. rusticoides*. The differences between both species are briefly illuminated.

In het achter ons liggende seizoen werd op een van de Groninger ontdekkingsreizen bij Kielwindweer een kleine, donkerbruine *Omphalina* gevonden en snel opgeborgen vanwege een dreigende, donkergrijze regenbui. Omdat ik *Omphalina*'s niet vaak tegenkom, zocht ik naar meer. Verderop, op het oude, deels met puin geplaveide karrepad vond ik nog twee minuscule, maar volgroeide, exemplaren. Onder de microscoop bekeken bleek mijn *Omphalina* hoekige sporen met een grote apiculus te bezitten. Onmiskenbaar de sporen van een *Entoloma*-soort. Jammer, alweer geen *Omphalina*!

Figuur 1. *Entoloma flocculosum*: a. Habitus ; b. hoedhuid; c. sporen; d. basidium. (Alle tekeningen M.E. Noordeloos).

Met de *Flora agaricina neerlandica* 1 (Bas et al., 1988) lieten mijn exemplaren zich "gemakkelijk" determineren als *Entoloma rusticoides*. Bij het goed lezen van de soortsbeschrijving en het vergelijken van het materiaal met de tekening begon enige twijfel te rijzen. De hoed was wat ruiger en meer behaard dan hoogstens alleen in het centrum, en de doorschijnende hoedrandstreping was niet zo duidelijk aanwezig. Aanverwante soorten als *E. rhodocylix*, *E. phaeocyathus* en *E. chelone* (de laatste niet uit Nederland bekend) vielen af op grond van enkele microscopische kenmerken zoals de aanwezigheid van cheilocystiden (*E. rhodocylix* en *E. phaeocyathus*) en gespen (*E. rhodocylix* en *E. chelone*). Enkele andere kenmerken, de standplaats en de kleur ondersteunden het uitsluiten van de drie genoemde soorten (Bas et al., 1988; Noordeloos, 1987). De grote *Entoloma*-bijbel (Noordeloos, 1992) vermeldt nog de soort *E. flocculosum* uit Centraal-Europa. De beschrijving paste aardig op mijn materiaal, maar overtuigd was ik nog niet. Chiel Noordeloos heeft het verse materiaal bekeken en gedetermineerd als *Entoloma flocculosum*, een nieuwe Satijnzwam voor Nederland.

Beschrijving

Entoloma flocculosum (Bres.) Pacioni

Habitus Omphalina-achtig. Hoed 3-7 mm, convex, genaveld met naar beneden gebogen rand, niet duidelijk hygroom, niet doorschijnend gestreept; zeer donkerbruin, centrum 7,5YR - 10YR3/2, naar de rand toe iets lichter 5/4; oppervlak geheel fibrilloos tot aangedrukt schubbig. Lamellen 10-12 met 0-1(-3) tussenlamellen, breed aangehecht, aflopend, arcuaat tot ± driehoekig; kleur snede en vlak rossig-bruin 7,5YR5. Steel 10-20 x 1-2 mm, cilindrisch met een zwak knolvormige basis, geelbruin 10YR6/4, naar de basis toe donkerder 7,5YR5/4, glad, glanzend. Geur en smaak niet genoteerd.

Hoedhuid een cutis met overgang naar trichoderm; hoedhuidcellen ± 16 µm breed. Pigment sterk incrustierend; hyfen vlak onder de hoedhuid met bruin intracellulair pigment. Sporen isodiametrisch, 7,5-9,5 x 6,5-8,0 µm, Q = 1,0-1,2. Basidiën 20-24 x 6-9 µm, 4-sporig, zonder basale gesp. Cystiden niet waargenomen. Gespen niet waargenomen.

Leg. R. Sullock Enzlin, 31 juli 1993. Det. M.E. Noordeloos. Collectie: MEN9314 (L). Locatie: karrepad tussen Kielsterachterweg en Kielwindeweer, provincie Groningen, Amersfoort coördinaten 248,7-570,6 (kilometerhok 12-16-54).

Oecologie: op geheel beschaduwde, kaal, licht humeus zand van oud, deels met puin geplaveide karrepad met aan weerszijden Populier, Wilg en enkele (onbekende) struiken; begeleidende paddestoelsoorten *Rhodocybe gemina*, *Clitopilus scyphoides* var. *scyphoides*, *Hebeloma helodes*, *H. sacchariolens* s.l., *Paxillus involutus*, *Scleroderma verrucosum*, *Mycena speirea*.

Opmerkingen: De sporen van deze collectie zijn iets aan de kleine kant. Volgens Noordeloos (1992) zijn de maten 8-11 x 7-9,5 µm. Wölfel (1989) geeft vergelijkbare sporematen met de opmerking dat de grootte van de sporen tegen de ondergrens aanzit van wat door Bresadola is opgegeven. De vindplaats bij Kielwindeweer lijkt sterk af te wijken van die elders in Europa: zandige, warme, droge, kortgrazige graslanden op kalkhoudende bodem. Het is mogelijk, dat het gestorte puin waarmee het pad verhard is, zorgt voor een lichte bekalking van de bodem. De paddestoel is ook vermeld van brandplekken.

Entoloma flocculosum is bekend uit (West-)Duitsland, Italië, Marokko, Oostenrijk. De soort is oorspronkelijk beschreven uit Italië door Bresadola (Iconogr. mycol. 12, pl. 577, 1929) als *Leptonia flocculosa*. De *Leptonia*'s worden ook wel staalsteeltjes genoemd vanwege de (staal)blauwe of violette kleuren die ze op de steel en/of de hoed hebben. Tegenwoordig zijn ze als subgenus *Leptonia* ondergebracht bij de Satijnzwammen. Enkele uitzonderingen daargelaten, en dat geldt toevallig ook voor *Leptonia flocculosa* die is ondergebracht in het subgenus *Claudopus* sectie *Undati*. De soorten van deze sectie lijken sterk op (kleine) *Omphalina*'s met een genavelde of trechtervormige habitus en hebben (sterk) aflopende lamellen. Naast de sectie *Undati* staat sectie *Claudopus* die bestaat uit soorten met een gereduceerde, excentrisch of zijdelings geplaatste steel of zelfs helemaal geen steel. Ze lijken daardoor nogal op een oorzwammetje of een heel klein oesterzwammetje.

Entoloma flocculosum versus Entoloma rusticoides

Een nauw verwante soort is *E. rusticoides*, de Kortstelige satijnzwam, die zeldzaam is op allerlei humusrijke, rommelige plaatsen in Noordwest-Europa. De status van *E. flocculosum* was geruime tijd onzeker, maar na een vergelijking van materiaal uit Oostenrijk, Marokko en Nederland werd het duidelijk dat het om twee zelfstandige soorten gaat (Noordeloos & Hausknecht, 1993).

Het is mogelijk dat *E. flocculosum* meer voorkomt in Nederland, maar niet herkend wordt omdat de soort niet in de gangbare literatuur staat vermeld (Moser 1983; Kühner & Romagnesi 1953; Bas et al. 1988). De soort staat wel vermeld in "*Entoloma* (Agaricales) in Europe" (Noordeloos, 1987: 363), maar als *Leptonia flocculosa* in het hoofdstuk 'Insufficiently known or excluded taxa' en is derhalve niet opgenomen in de sleutels. De paddestoel staat wel uitgesleuteld in Fungi Europaei deel 5 (Noordeloos, 1992).

Hoe kan *E. flocculosum* ingepast worden in sleutel zes (pag. 91) van de Flora agaricina neerlandica deel 1?

Toevoegen bij alternatief 1: ..., translucently striate "or not" when moist. Of dit gedeelte gewoon weglaten.

Toevoegen bij sleutelstap 3 (*E. rusticoides*): "Pileus smooth or slightly rugulose at centre, when moist translucently striate up to centre".

Toevoegen onder alternatieve sleutelstap 3: "3'. Cheilocystidia absent, pileus floccose, not translucently striate
E. flocculosum"

Voor diegene die wat meer moeite willen doen het volgende:

3. Cheilocystidia present etc.	140. <i>E. phaeocyathus</i>
3. Cheilocystidia absent	
4. Pileus smooth or slightly rugulose at centre, when moist translucently striate up to centre, moderately dark brown	139. <i>E. rusticoides</i>
4. Pileus floccose to squamulose, not translucently striate, dark brown to almost black	<i>E. flocculosum</i>

Rest mij nog Chiel Noordeloos te danken voor zijn hulp.

LITERATUUR

- Bas, C., Th.W. Kuyper, M.E. Noordeloos & E.C. Vellinga, 1988. Flora agaricina neerlandica. 1. Rotterdam, Brookfield.
- Kühner, R. & H. Romagnesi, 1953. Flore analytique des champignons supérieurs. Paris.
- Moser, M., 1983. Die Röhrlinge und Blätterpilze. 5. Aufl. In H. Gams, Kleine Kryptogamenflora. Band IIb/2.
- Noordeloos, M.E., 1987. *Entoloma* (Agaricales) in Europe. Synopsis and keys to all species and a monograph of the subgenera *Trichopilus*, *Inocephalus*, *Alboleptonia*, *Leptonia*, *Paraleptonia*, and *Omphaliopsis*. Beih. Nova Hedwigia 91.
- Noordeloos, M.E., 1992. *Entoloma* s.l. Fungi Europaei 5. Giovanna Biella, Saronno.
- Noordeloos, M.E. & A. Hausknecht, 1993. Die Gattung *Entoloma* in Ostösterreich. Öst. Z. Pilzk. 2: 45-96.
- Wölfel, G., 1989. Was ist *Leptonia flocculosa* Bres.? Beitr. Kenntn. Pilze Mitteleuropas V: 51-54.

Coolia 38: 135. 1995

BIJZONDERE WAARNEMINGEN EN VONDSTEN

Warme zomer brengt subtropische *Conocybe*

Eind juli en begin augustus 1994 beleefde ons land een hittegolf. In Helmond en omstreken werden temperaturen van 36° C. gemeten. Op een plek in mijn achtertuin had ik tegen een muur zilverzand gemengd met kippemest gedeponeerd. Daarop verschenen na enige tijd paddestoelen met een *Hebeloma*-achtig uiterlijk. Microscopisch onderzoek leverde echter voor dit geslacht totaal afwijkende kenmerken op, en wel geknopte cheiloen caulocystiden. Bovendien bleken de sporen glad te zijn en voorzien van een kiempore. Hierdoor werd de mogelijkheid van *Hebeloma* geheel uitgesloten. Al zoekende naar een passende naam herinnerde ik me dat sommige *Conocybe*-soorten zulke cystiden bezitten. Maar de vruchtlichamen lijken in de verste verte niet op een *Conocybe*. Uiteindelijk vond ik in de sectie *Gigantae* een soort welke geheel aan mijn vondst voldeed. Het bleek *Conocybe intrusa* (Peck) Sing. te zijn. Deze voor mij heel merkwaardige soort heeft volgens de literatuur haar hoofdverspreiding in de subtropen. Volgens de Standaardlijst is deze soort alleen uit kassen bekend. Wellicht is het extreem warme weer er de oorzaak van dat deze soort nu ook buiten kassen werd waargenomen.

Henk Lammers, Helmond